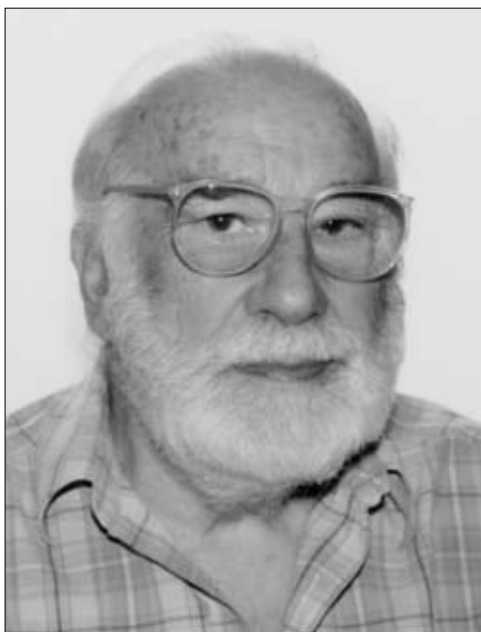

Joan Bastardas ens ha deixat... les més belles històries dels mots

COSME AGUILÓ

Joan Bastardas (Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans) Foto: Montse Catalán

L'últim dia del passat mes de gener moria Joan Bastardas i Parera, a Barcelona, ciutat on havia nascut feia quasi noranta anys. Amb la seva desaparició física, les lletres catalanes perden un dels seus homenots, un dels romanistes més insignes, catedràtic emèrit de Filologia Llatina de la Universitat de Barcelona i membre emèrit de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. El camp que més ha treballat ha estat el del llatí medieval. El seu interès pels orígens de la llengua catalana ens ha regalat estudis tan magnífics que estic segur que tenen la capacitat d'atraure qualsevol lector i no em referesc únicament a qui pugui tenir els fonaments d'una preparació filològica, sinó que faig al·lusió a qualsevol persona que senti una mínima curiositat o embadaliment davant els enigmes, problemes i bel·leses de la llengua mil·lenària que feim llenegar pels guals dels nostres llavis. Joan Bastardas ha estat un d'aquests investigadors que saben brodar els estudis aixecant edificis equilibrats i amb línies seductores, esculpint les descobertes de l'origen dels mots així com un picapedrer antic

treballava la pedra, talment com un mestre teixidor movia els pesos dels telers per entrellaçar una peça drap atapeït, sense fils sobrers ni llacunes. La seva ment, lúcida fins al final, va encapçalar un projecte d'envergadura: el *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae*, un aplec de veus llatines i romàniques documentades en fonts catalanes entre els anys 800 i 1100, com s'indica en el subtítol. Qui vulgui conèixer atestacions llatinitzades i contextualitzades de mots tan diversos en el seu origen i tan atractius com *almunia*, *aragall*, *balma*, *balç*, *boada*, *cloxa*, *còdol*, etc., ha de parar el càntir sota el potentíssim sallent d'aquella aigua de muntanya.

L'obra d'assaig *Diàlegs sobre la meravellosa història dels nostres mots* és una autèntica joia que casa la investigació amb la literatura, mitjançant les converses de dos personatges que parlen de temes lingüístics. Un dels objectius explicitats en el prefaci fa declarar a l'autor: «També penso que aquest opuscle pot desvetllar inquietuds i promoure un interès vers la lingüística romànica, deu inexhaurible de plaer i de guany cert.» Qui vulgui obrir el llibre a l'atzar, que no dubti que qualsevol pàgina té poders suficients per a deixar-lo del tot «enganxat». Diré que fa dotze anys que el vaig llegir per primera vegada i la hipnosi fa de bell nou acte de presència quan repàs les senderes fonètiques i semàntiques que han fet tants de mots, com *uulturnus*, per exemple, des de la més remota llatinitat catalana fins a la corresponent veu romànica supervivent. En alçar la tapa lluent de l'edició, em fa empegueir la generosa dedicatòria que em féu l'amic Joan quan m'envià l'obra.

Coincidesc plenament amb el Dr. Bastardas quan diu que la lingüística romànica és una deu inexhaurible de plaer. Jo afegiria que també ho és de sorpreses. Quan vaig recollir la toponímia dels termes de Santanyí i ses Salines vaig topiar amb una mostra digna d'atenció—dir una llau seria desorbitat— de problemes eti-

mològics sense resoldre, una part dels quals roman encara en les mateixes condicions. En tractar un topònim que conté un nom de persona d'ètim desconegut, la feina del toponimista acaba quan diu que és basat en un antropònim. Tanmateix un no queda plenament satisfet. És el que em passà en encarar-me a noms de casa que contenien malnoms d'origen obscur, com *Can Joan Conoi*, un edifici situat a la ruralia llombardera. No vaig poder escriure absolutament res d'aquest enrevessat antropònim *Conoi*, que llavors no vaig saber relacionar amb el català antic *conolla* que documenta Joan Coromines en el seu diccionari etimològic. El fet d'haver pouat de bell nou i superficialment en el llegat públic de Joan Bastardas, concretament en l'obra *La llengua catalana mil anys enrere*, m'obre una encletxa de llum a través de l'arcaisme tot just mencionat, present en un document llatí d'Organyà, de mitjan segle XI. Seguint Bastardas, veig que és una masculinització del reflex del llatí tardà *conucla*, forma dissimilada de *colucula*, diminutiu de *colus* 'filosa', apel·latiu germà d'altres diminutius romànics com el francès *quenouille* i l'italià *conochia*. Afegeix el doctor Bastardas: «No crec que es tracti pròpiament del testimoniatge primer i darrer d'un vell mot llatí conservat com una relíquia en un racó de la vall del Segre.» No hi ha dubte que la raó assisteix el savi barceloní quan diu que *filosa* és un substitut tardà d'aquella paraula llatina tan antiga i no del germanisme que ha deixat *rueca* en castellà. Ara podem dir que els colonitzadors catalans la transferiren a Mallorca, si més no com a antropònim. Tot gràcies al camí fressat per un home que aglutinava tanta saviesa com bondat i generositat. La seva absència configura a partir d'ara un relleu negatiu de dolines i engorjats en el carst de la nostra geologia lingüística, però l'obra que ens deixa enlaira serralades amb cims tan altius com la Pica d'Estats. Que l'acompanyin, per sempre més, els mots que tant estimava i que tant ens fa estimar. ◆